

СЕКЦІЯ 9 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2019-4-45>**Григоревська О.О.***кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і аудиту**Київського національного університету технологій та дизайну***Семчук І.В.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри економіки підприємств і корпорацій**Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету***Hryhorevska Olena***Associate Professor, PhD,**Assistant Professor of Accounting and Auditing,**Kyiv National University of Technology and Design,***Semchuk Inna***Associate Professor, Associate Professor**of the Department of Economics of Enterprises and Corporations
Vinnitsa Educational and Scientific Institute of Economics of TNEU*

ГЕНЕЗИС ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЕРАЦІЙ ЗА КРЕДИТАМИ ТА ПОЗИКАМИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ

GENESIS OF LEGAL REGULATION OF CREDIT AND LENDING OPERATIONS AS A PREREQUISITES OF THEIR ACCOUNTING

АНОТАЦІЯ

У статті поставлено завдання дослідження розвитку підходів до регулювання позикових відносин та оцінка їх внеску на сучасне нормативне регулювання облікового відображення операцій за кредитами та позиками. Проаналізовано розвиток позикових відносин протягом семи часових періодів за ознаками: період, предмет позики, обмеження, відсотки, договір, виконання умов договору. Проведено оцінку статей Цивільного кодексу України присвячених позиці та позиці за ознаками: строковість, цілі використання, платність, предмет, порядок повернення, правові наслідки невиконання обов'язків зроблено висновок, що згідно з чинною нормативно-правовою базою сутність позики є ширшою. Аналіз норм МСФЗ та П(с)БО за основними ключовими ознаками, які визначають порядок формування фінансової звітності про позикові операції: сфера регулювання і загальний ступінь розробленості проблеми, припинення визнання фінансових зобов'язань, особливості обліку позики та кредиту та розкриття інформації встановлено особливості облікового відображення позикових операцій в системі бухгалтерського обліку. Наведене дозволило оцінити вплив історичного розвитку позикових відносин на сучасні особливості облікового відображення операцій за ними.

Ключеві слова: позика, кредит, позичка, нормативне регулювання бухгалтерського обліку, позикові відносини, позиковий капітал

АННОТАЦІЯ

В статье поставлена задача исследования развития подходов к регулированию заемных отношений и оценка их вклада в современное нормативное регулирование учетной отражения операций по кредитам и займам. Проанализировано развитие заемных отношений в течение семи временных периодов по признакам: период, предмет займа, ограничения, проценты, договор, выполнение условий договора. Проведена оценка

статей Гражданского кодекса Украины посвященных займу и ссуде по признакам: срочность, цели использования, платность, предмет, порядок возврата, правовые последствия невыполнения обязанностей сделан вывод, что согласно действующей нормативно-правовой базой сущность займа шире. Анализ норм МСФО и П (С) БУ по основным ключевым признакам, которые определяют порядок формирования финансовой отчетности о заемные операции: сфера регулирования и общая степень разработанности проблемы, прекращения признания финансовых обязательств, особенности учета займа и кредита и раскрытия информации установлены особенности учетной отображение заемных операций в системе бухгалтерского учета. Приведенное позволило оценить влияние исторического развития заемных отношений на современные особенности учетной отражения операций по ним.

Ключевые слова: заем, кредит, ссуда, нормативное регулирование бухгалтерского учета, заемные отношения, заемный капитал

ANNOTATION

The article deals with the task of researching the development of approaches to the regulation of loan relations and assessing their contribution to the modern regulatory regulation of accounting transactions of loans and loans. It is proved that effective capital management is impossible without further improvement of methodological and organizational aspects of accounting, since its data is not only an information base for managerial decision-making, but also a basis for economic control and economic analysis. The basis for this task is the theoretical basis, which is based on the study of the history of legal regulation of transactions on loans, which are laid as the basis of modern regulatory regulation of accounting transactions of loans and. The development of loan relations over seven time periods is analyzed according to the characteristics: period, subject of loan, restrictions, interest, contract,

fulfillment of the terms of the contract. The analysis of approaches to determining the nature of the loan found that according to the current legal framework the substance of the loan is wider. Because it involves providing both cash and other things on a refund, payment or free of charge basis. Considering the importance of applying International Financial Reporting Standards in Ukrainian accounting practice and the level of elaboration of this problematic issue in Ukrainian law, we consider it advisable to carry out a comparative analysis of reporting on loan transactions in the UAS and IFRS to evaluate "bottlenecks", which require consideration and reflection in the regulatory framework of the Ukrainian accounting system. Analysis of IFRS and UAS by key features that determine the order in which financial statements are prepared for loan transactions: scope and overall degree of development of the problem, derecognition of financial liabilities, specific features of loan and credit accounting and disclosure information features of the accounting display of loan transactions in the accounting system. The above allowed us to evaluate the impact of the historical development of loan relations on the modern features of accounting for transactions with them.

Key words: loan, accounting, accounting regulation, loan relations, loan capital

Постановка проблеми. Досліджуючи літературні джерела з проблемних питань бухгалтерського обліку можна зустріти різноманітні епітети, з якими його порівнюють: «мова бізнесу», «кровоносна система підприємства» тощо. Проте, перш за все, варто пам'ятати про те, що бухгалтерський облік – нормативна категорія, підґрунтям якого є нормативна база.

Об'єктом нашого дослідження обрано позиковий. Так, ефективне управління капіталом неможливе без подальшого вдосконалення методичних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку, оскільки його дані є не тільки інформаційною базою прийняття управлінських рішень, але й базою для здійснення господарського контролю та економічного аналізу. Підставою для вирішення такого завдання є теоретична база, основою якої є дослідження історії правового регулювання операцій за кредитами та позиками, які закладено у якості фундаменту сучасного нормативного регулювання облікового відображення операцій за кредитами та позиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням даного проблемного питання займалися А.А. Пересада, О.П. Павлишин, Я.В. Абрамов та інші, однак у більшості випадків ними акцентувалася увага на історико-теоретичних питаннях становлення та розвитку позикових відносин без оцінки їх впливу на облікове відображення таких операцій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження питань нормативного регулювання облікового відображення операцій за кредитами та позиками, як правило, висвітлює різномірну структуру, представлену діючими нормативними документами. Однак, сьогодні не проведено глибокого дослідження генезу даного питання, що не дозволяє комплексно оцінити вплив історичного розвитку регулювання позикових відносин на процес сучасного облікового відображення операцій за кредитами та позиками.

Метою даної публікації є дослідження розвитку підходів до регулювання позикових відносин та оцінка їх внеску на сучасне нормативне регулювання облікового відображення операцій за кредитами та позиками

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтерес підприємств та підприємців до залучення позикового капіталу прослідковується ще з початку ХХІ ст., що було спричинено розвитком торгівельних відносин та неможливістю підприємців здійснювати свою діяльність, використовуючи лише власний капітал.

Ще в 1856 р. Г. Каменський, актуалізуючи питання позикового капіталу, зазначав: «Коли не вистачає коштів для здійснення своєї діяльності, підприємці не змушені припиняти діяльність та закривати свої заклади. Ці питання можна вирішити за допомогою кредитних ресурсів, що направляються на розширення діяльності, що можливо через використання позикового капіталу [6, с. 205]. Небагато підприємців, обмежуються власним капіталом. Коли торгівля знаходиться в гарному стані, підприємці не лише використовують весь капітал, що їм належить, а й, в значному ступені, використовують кредит, як частину позикового капіталу. Проте, підприємства, що мають можливість отримувати значні обсяги прибутку звертаються до банківських установ з метою залучити значні обсяги позикового капіталу. Це легкий та дієвий спосіб покращити свою діяльність, вирівняти всі недоліки» [6, с. 205-206]. Узагальнивши матеріали, представлені в працях Я.В. Абрамова [1, с. 5-8, 22] та К.О. Неволіна [10, с. 123-165] було визначено основні етапи розвитку та регулювання позикових відносин (таблиця 1).

Зокрема, виявлено, що предмет позики змінювався від грошово-натурального вигляду (1016-1676 рр., 1838-до цього часу) до лише грошового (1676-1838 рр.).

Необхідність укладання договору було закріплено з 1017 року, причому позика мала бути забезпечена майном, що знижувало ризик її неповернення. Також передбачалася необхідність сплати відсотків за користування позикою, проте, вона, за домовленістю, могла мати і безвідсотковий характер. Заборона отримувати відсотки духовенством була в період 1017-1165 рр., а заборона отримувати відсотки всіма громадянами була в 1645-1754 рр., оскільки, це «суперечило законам Божим». Крім того, з метою, так званого страхування, від неповернення позики, існувала заборона в отриманні позики для окремих категорій громадян та підприємців (бідняків, 1016 р., військовослужбовці на тимчасових посадах, самотні громадяни, працівники, що працюють на інших роботодавців, 1166 -1838 рр.). А з 1838 року право на користування позикою отримали всі громадяни [5].

З радянських часів характер регулювання позикових відносин практично не змінився. Єдине, що в Цивільному кодексі країн сьогодні

Таблиця 1

Історичний аспект регулювання позикових відносин

№ з/п	Період	Предмет позики	Обмеження	Відсотки	Договір	Виконання умов договору
1	2	3	4	5	6	7
1	«Руська Правда» В. Мономаха, до 1016 р.	Гроші, мідь, жито	Не можна надавати позичку біднякам, оскільки можлива втрата грошей	Передбачалися за домовленістю: – 1/3 позики, якщо позика надається на рік, але стягуються два рази поспіль; – якщо стягуються частіше, то саму позичку повергати не потрібно	Не укладається, але передача позики мала здійснюватися в присутності свідків	– Якщо терміни прострочено, позичальник сплачує 3 грн. – Якщо купець-позичодавець; – Якщо купець-позичальник втратив майно через повільність, пожежу, то надається відстрочка сплати; – Якщо купець втратив майно через власну легковажність, то позичальник може або надати відстрочку, а продаати купця в рабство
2	1017 р. – 1165 р.	Гроші, мідь, золото	–	Церковна влада проти відсотків, особлива заборона для духовенства Відсотки 1/5 від суми позики	Укладається. Забезпечується майном. Без забезпечення надається не більше 1 грн.	– Позикодавець отримує відсотки лише після надання уряду запису, що настав термін сплати, – Вимога повернення до настання терміну – то відсотки не отримуються
3	1166 р. – 1645 р.	Гроші, жито, інші речі	– Мають право брати позичку будь-які особи, крім осіб на військовій службі та тимчасових посадах, а також одинаки; – Давати в борг мають право ті, кому виконалося 15 років	20 % . Якщо було п'ять відстрочок – то 10 %	Укладається, свідки не потрібні	– Якщо позика повертається в строк – відсотки сплачуються; – Якщо позичальник відмовляється від сплати відсотків, то все вирішується в судовому порядку; – Розстрочка не застосовується до нових боргів та до боргів, що не підтверджуються документально
4	Період правління Олексія ІІ, (1645 р. – 1676 р.)	Гроші, жито, хліб та інші речі	– Мають право брати позичку будь-які особи, крім осіб на військ. службі та одинаки – Давати в борг мають право ті, кому виконалося 15 років	Заборонялись, оскільки суперечать Законам Божим	Укладається. Якщо договір відсутній, то позов в	Про платіж має здійснюватися підпис. Якщо купець втратив майно через власну легковажність, то послаблень немає. Борг можна передавати іншим з вказаним підписом
5	1676 р. – 1888 р.	Лише гроші	– Мають право брати позичку будь-які особи, крім осіб на військ. службі та одинаки; – Позика отрим. чесним шляхом	Заборонялись до 1754 року. З 1754 року не більше 6 % в рік. З 1786 року 5 % ; з 1808 року – 6%	Вважається недійсним, якщо: 1. виявиться, що він безгрошовий; 2. отриманий неплатоспром. особою; 3. отриманий для ігор	Згідно Законодавства про банкрутство (1800) у разі несплати майно буде конфісковане

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7
6	1838 р. – 1898 р.	Гроші, боргові цінні папери, інші речі	Позичати мають право всі	– Від 6% до 12 % . Якщо перевищує 12 %, позикодавця може бути ув'язнено від 2 міс. до 1 р. 4 міс. – Якщо сплата прострочена, а позика безвідсоткова, то боржник сплачує за кожен день прострочення 6%	Укладається письмово. Виключення, якщо сума позики не більше 12 руб та здійснена в Чернігівській або Полтавській губернії	Зобов'язання мають бути виконані в строк та засвідчені письмово
7	1964–1991 рр. Цивільний кодекс СРСР [4] (ст. 26)					
	<i>Договір позики</i>	За договором позики одна сторона (позикодавець) передає іншій стороні (позичальнику) у власність (у оперативне управління) гроші або речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцю таку ж суму грошей або рівну кількість речей того ж роду і якості				
	<i>Форма договору</i>	Договір позики на суму понад п'ятдесят рублів має бути здійснений у письмовій формі. Договір позики вважається укладеним у момент передачі грошей або речей				
	<i>Суб'єкти</i>	Позикодавець (фізичні та юридичні особи, держава) та позичальник				
	<i>Предмет договору</i>	Гроші або речі, визначені родовими ознаками				
	<i>Плата за користування</i>	Стягання відсотків за договором позики допускається тільки у випадках, встановлених законодавством Союзу РСР, а також по позикових операціях кас взаємодопомоги і ломбардів				

Джерело: [1; 10]

з'явилися три поняття: кредитний договір, позичка та договір позики.

Перш ніж деталізувати норми Цивільного кодексу, слід звернути увагу на те, що при визначенні сутності кредитно-позикових відносин одним з проблемних питань є підходи до етимології слів. Зокрема, суперечності полягають, по-перше, у змістовному наповненні понять «позики» та «позичка». Оскільки в економічній літературі немає єдиного погляду на те, який термін використовувати, характеризуючи позикові відносини. Так, ряд авторів визначають позику і позичку, як «договір, за яким одна сторона передає другій стороні у власність або оперативне управління гроші або речі, визначені родовими ознаками а позичальник повинен повернути таку саму кількість грошей або речей» (Б.А Карпінський [7, с. 137], О.В Герасименко [7, с. 137], Г.В Осовська [11], Б.М Бабій, В.М. Корецький [2, с. 549]). Інше твердження полягає в тому, що позики і позичка визначаються, як надання однією особою грошей або матеріальних цінностей іншій особі на певний строк зі сплатою відсотка за користування (А.Б. Борисов [3, с. 712], А.А. Пересада [12, с. 26], Б.М. Бабій В.М. Корецький, [2, с. 549]). Можемо не погодитись з даним твердженням. Оскільки будь-які відносини запозичення можуть передбачати різні умови договору. Тобто, повернення боргу може бути як за певну плату (відсоток), так і без нього. Інші науковці розмежовують поняття «позики» і «позичка». Зокрема А.А. Пересада [12, с. 26], визначає позику, як «позичку, що надається підприємствами одне одному (відстрочка платежу), а також кошти, що надаються міжнародними фінансовими інституціями чи державами одна одній, а також державні позики населенню», а позичку, як «вкладання активів на відносно короткий період часу за умови повернення їх або їх еквівалента в сумі, що перевищує початкову на суму відсотків за позичкою». Не погоджуємося з цим твердженням у розрізі того, що запозичення може надаватися не тільки в грошовій формі, а й в інших

формах. Зокрема у вигляді боргових цінних паперів, основних засобів (лізинг, селенг) тощо.

Проаналізувавши дані твердження ми визначили, що всупереч точного змісту поняття «позичка» у ряді літературних джерел термін уживається як синонім позики, кредиту. Дана проблема носить лінгвістичний характер та недостатнє знання законодавства. Зазначимо, що в Цивільному кодексі України у обігу є два майже однакових за звучанням і написанням терміни – «позики» і «позичка». Але зміст цих термінів хоча й має спільні риси, та по своїй суті вони означають зовсім різні речі (табл. 2).

Отже, проаналізувавши дані твердження, можна зробити висновок, що згідно з чинною нормативно-правовою базою сутність позики є ширшою. Оскільки вона включає в себе надання як грошових коштів так і інших речей на умовах поверненості, платності або безоплатності. Тому саме позики будемо розглядати в наступному порівнянні (табл. 3).

Саме наведені характерні ознаки визначають подальше облікове відображення позикових операцій в системі бухгалтерського обліку.

З огляду на важливість застосування МСФЗ в українській обліковій практиці та рівень опрацювання цього проблемного питання в українському законодавстві, вважаємо за доцільне провести порівняльний аналіз звітування за позиковими операціями в П(с)БО та МСФЗ для оцінки «вузьких місць», що вимагають розгляду і відображення в нормативній базі української системи бухгалтерського обліку (табл. 4).

Так, оцінюючи різницю між нормативними документами (П(с)БО та МСФЗ) зауважимо, що вона стосується лише окремих критеріїв, які ми обрали для порівняння. Крім того, зазначимо, що відповідно до підходу, зазначеному в МСБО 23 «Витрати на позики» визначено основні правила визнання витрат на позики. Так, ці витрати повинні визнаватися як витрати того періоду, в якому вони проведені, незалежно від умов отримання позики, тобто незалежно від того, в якій формі і коли виробляються платежі за по-

Таблиця 2

Характерні ознаки позики та позички відповідно до ЦКУ

Ознака	Характеристика	Позика ст. 1046	Позичка ст. 827
Строковість	Використовується протягом встановленого строку	+	+
Цілі використання	Залучається у разі браку власних коштів для поповнення оборотних активів, необоротних, реалізації нових проектів тощо	+	+
Платність	Передбачає плату за користування, якщо це визначено в договорі (<i>частіше притаманна</i>)	+	-
У користування передаються речі	У користування надається майно	+	+
У користування передаються грошові кошти	У користування даються грошові кошти	+	-
Порядок повернення	Після закінчення строку використання повертаються	+	+
Правові наслідки невиконання обов'язків	У разі несвочасного повернення позичальник сплачує додаткові грошові суми	+	-

Таблиця 3

**Порівняння МСФЗ (IAS 23), МСФО (IFRS) 7, МСФО 1, МСФО 32, П(с)БО 11, П(с)БО 31
за основними ключовими ознаками, які визначають порядок формування
фінансової звітності про позикові операції**

МСФЗ	П(с)БО України [13]
Сфера регулювання і загальний ступінь розробленості проблеми	
Облік витрат на позики регулюється МСФЗ (IAS 23) «Витрати на позики». Стандарт розглядає питання, пов'язані з визнанням у звітності витрат на позики. Стандарт не вимагає, аби його положення застосовуються щодо витрат на позики, що відносяться до: – кваліфікаційних активів, відображених за справедливою вартістю; – запасах, вироблених у значній кількості на поворотній основі.	Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання в цілому та її розкриття у фінансовій звітності регулює П(с)БО 11 «Зобов'язання». Питання включення у вартість кваліфікаційних активів витрат за позиками регулюється іншим П(с)БО 31 «Фінансові витрати»
Припинення визнання фінансових зобов'язань	
Організація повинна списувати фінансове зобов'язання (або частину фінансового зобов'язання) з балансу тоді, коли воно погашене, тобто, коли вказане в договорі зобов'язання виконане, анульоване або строк його дії закінчився. Різниця між балансовою вартістю фінансового зобов'язання (або частини фінансового зобов'язання) погашеного або переданого іншій стороні, і сплаченою компенсацією, включаючи будь-які передані негрошові активи або прийняті зобов'язання, слід відносити на рахунок прибутків і збитків.	Підприємство списує з балансу фінансове зобов'язання або його частину після його виконання, анулювання або закінчення терміну його дії. Різниця між балансовою вартістю погашеного або переданого іншій стороні зобов'язання (або його частини) і сплаченою за нього сумою визнається іншими доходами або іншими витратами звітного періоду.
Позики та кредити	
Позики і кредити обліковуються за амортизованою вартістю. Якщо існує ймовірність того, що організація не зможе стягнути повну суму боргу (основну суму і відсотки) згідно з договірними умовами позик і дебіторської заборгованості, наданих організацією, то має місце збиток від знецінення або безнадійної заборгованості.	Обліковуються за фактично здійсненими вкладеннями, з урахуванням знецінення. Класифікуються в залежності від терміну погашення як короткострокові або довгострокові. Не підлягають амортизації. Дисконти і премії списуються на фінансові результати одночасно з оприбуткуванням активів.
Розкриття інформації	
Звіт про фінансовий стан	Баланс (Звіт про фінансовий стан)
Фінансові зобов'язання представляються в звіті про фінансовий стан з виділенням торгової та іншої кредиторської заборгованості. [МСФЗ 1.54] Якщо угода про рефінансування або про відмову від права вимоги, що виник в результаті порушення умов договору позик, досягнуто після звітної дати, то ця обставина не є підставою для класифікації позик як довгострокового, навіть якщо зазначене рефінансування / відмова від права вимоги було отримано до підписання фінансової звітності до випуску. [МСФЗ 1.74]	На відміну від МСФЗ, в П(с)БО відсутня така категорія, як фінансові зобов'язання. Зобов'язання, які прийнято відносити до «грошових», представлені в бухгалтерському балансі двома розділами: II Довгострокові зобов'язання і забезпечення та III Поточні зобов'язання і забезпечення На відміну від МСФЗ, питання про те, в який саме момент було досягнуто згоди про рефінансування або отримано підтвердження від кредитора про його відмову від права вимоги негайного повернення позик, в П(с)БО окремо не розглядається
Звіт про сукупний дохід	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
У МСФЗ не передбачено будь-яких конкретних вказівок за поданням в звіті про сукупні прибутки та збитки прибутків або збитків, пов'язаних з позиковими операціями.	На відміну від МСФЗ, П(с)БО досить жорстко вказують, де мають відображатися прибутки і збитки за грошовими зобов'язаннями. Так, наприклад, прибуток від переоцінки фінансових вкладень відображається в звіті про фінансові результати в складі інших доходів, а збиток від знецінення фінансових вкладень підлягає включенню до складу інших витрат.
Примітки до річної фінансової звітності	
У фінансовій звітності розкривається наступна інформація щодо витрат на позики: – сума витрат на позики, капіталізованих протягом періоду; – ставка капіталізації, яка використовується для розрахунку капіталізованих витрат на позики. Вимоги про розкриття інформації щодо фінансових зобов'язань встановлено в МСФЗ (IFRS) 7.	П(с)БО 11 «Зобов'язання» передбачає розкриття наступної інформації в Примітках до річної фінансової звітності: – сума та строки погашення зобов'язання, яке було виключене із складу поточних зобов'язань відповідно з обґрунтуванням причин цього. – перелік і суми зобов'язань, що включені до статей балансу «Інші довгострокові зобов'язання», «Інші поточні зобов'язання». – цільове призначення, причини невизначеності та очікуваний строк погашення. – стислий опис зобов'язання та його сума. – сума очікуваного погашення зобов'язання іншою стороною. П(с)БО 31 «Фінансові витрати визначає»: – річна (або середньорічна) норма (норми) капіталізації. – сума фінансових витрат, що капіталізована у звітному періоді.

Таблиця 4

**Нормативне регулювання кредитного договору і договору позики
в Цивільному кодексі України [14]**

№ з/п	Питання, що регулюється	Характеристика	
		Кредит	Позика
1	Кредитний договір	Банк або фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірі та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредити та сплатити відсотки	За договором одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості
2	Форма договору	Складається у письмовій формі	У письмовій формі, якщо його сума не менш як у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа – незалежно від суми договору
3	Суб'єкти	Банк або фінансова установа і позичальник	Позикодавець (фізичні та юридичні особи, держава) та позичальник
4	Предмет договору	Грошові кошти	Грошові кошти або речі, визначені родовими ознаками
5	Відмова від надання або одержання кредиту	– У разі порушення процедури визнання позичальника банкрутом або за наявності інших обставин, які свідчать про несвоєчасне погашення кредиту в майбутньому; – У разі повідомлення кредитора про відмову позичальника одержати кредит до встановленого договором строку його надання;	X
6	Плата	Відсотки від суми кредиту	Відсотки від суми позики або безпроцентний
7	Комерційний кредит	Переданням у власність другій стороні грошових коштів або речей, які визначаються родовими ознаками, може передбачатися надання кредиту як авансу, попередньої оплати, відстрочення або розстрочення оплати товарів, робіт або послуг (комерційний кредит), якщо інше не встановлено законом	X

зиками та позиках [23]. Стандарт допускає, що кожна організація замість основного порядку обліку витрат на позики може вибрати альтернативний, про що слід обов'язково оголосити при розкритті облікової політики. Альтернативний порядок обліку полягає в тому, що витрати на позики визнаються як витрати звітного періоду, до якого вони належать, за мінусом тієї їх частини, яка капіталізується і включається до вартості відповідних кваліфікуються активів. У стандарті підкреслено, що сума витрат на позики, капіталізована протягом звітного періоду, не повинна перевищувати загальної суми витрат на позики, визнаної за даний період.

У примітках до фінансової звітності необхідно розкрити облікову політику, яка застосовується для обліку витрат на позики, суму капіталізованих витрат у звітному періоді і середню ставку капіталізації, використану для розрахунку величини витрат на позики, отриманим на інші цілі.

Висновки. Розвиток позикових відносин характеризується виявленням інтерес підприємств та підприємців до залучення позикового капіталу ще з початку XXI ст., що було спри-

чинено розвитком торгівельних відносин та неможливістю підприємців здійснювати свою діяльність, використовуючи лише власний капітал. У дослідженні проаналізовано розвиток позикових відносин протягом семи часових періодів за ознаками: період, предмет позики, обмеження, відсотки, договір, виконання умов договору. Саме ці ознаки покладено в основу нормативного опису позикових відносин сьогодні. Проаналізувавши літературні джерела встановлено, що всупереч точного змісту поняття «позичка» у ряді джерел термін уживається як синонім позики, кредиту. Аналіз норм Цивільного кодексу України та ознаками: строковість, цілі використання, платність, предмет, порядок повернення, правові наслідки невиконання обов'язків зроблено висновок, що згідно з чинною нормативно-правовою базою сутність позики є ширшою. Оскільки вона включає в себе надання як грошових коштів так і інших речей на умовах поверненості, платності або безоплатності. Аналіз норм МСФЗ (IAS 23), МСФО (IFRS) 7, МСФО 1, МСФО 32, П(с)БО 11, П(с)БО 31 за основними ключовими ознаками, які визначають порядок формування фінансової звіт-

ності про позикові операції: сфера регулювання і загальний ступінь розробленості проблеми, припинення визнання фінансових зобов'язань, особливості обліку позики та кредиту та розкриття інформації встановлено особливості облікового відображення позикових операцій в системі бухгалтерського обліку.

В цілому, інформація, наведена у статті дозволила оцінити вплив історичного розвитку позикових відносин на сучасні особливості облікового відображення операцій за ними.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Абрамов А.В. Заем, заклад, залог. С.-Петербург. Типографія П.П. Сойкина, Стемянная, д. 12, 1898. 79 с. С. 5-8, С. 22.
- Бабій Б.М. Юридичний словник / за ред. Б.М. Бабія, Ф.Г. Бурчака, В.М. Корецького та ін. Київ.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1983. 605 с.
- Борисов А.Б. Большой экономический словарь Москва: Книжный мир, 2001. 895 с.
- Гражданский Кодекс СССР, 1964. URL: http://m-lawer.narod.ru/civ/gk_rsfsr.doc (дата звернення 08.08.2019)
- Зеленіна О.О. Сутність інвестицій та позичених коштів: узгодження термінології. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки.* 2009. № 2 (48). С. 179-185.
- Каменский Гаврилл. Новый опыт о богатстве народном. Санктпетербург: Типографія Главнаго Штаба Его Императорского Величества по Венно-Учебнымъ Заведеніямъ, 1856 с. 534 с.
- Карпінський Б.А. Герасименко О.В. Фінансово-інвестиційний словник: навчальний посібник. Львів: Магнолія Плюс, 2005. 304 с.
- Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23. «Витрати на позики» URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_042 (дата звернення 08.08.2019)
- Національний банк України. Статистичні дані URL [uk/publish/category?cat_id=84961](http://publish/category?cat_id=84961) (дата звернення 08.08.2019)
- Неволин К.А. История российских гражданских законовъ. Полное собрание сочинений. Т. 5, Ч. 3, Кн. 2 «Объ имуществахъ». Санктпетербургъ, 1838. 517 с. С. 123-165.
- Павлишин О.П. Гарантійні операції як засіб ефективної співпраці банку і клієнта. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць.* Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС, 2003. Т. 8. С. 331-335.
- Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом. Київ: Лібра, 2002. 476 с.
- Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» – [Чинний від 2000-01-31]. Київ, 2000 (Міністерство фінансів України).
- Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)* 2003. 6 червня. № 40-44. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15> (дата звернення 08.08.2019)

REFERENCES:

- Abramov Ja.V. (1898) Zaёмъ, zakladъ y zaloghъ [Loan, mortgage, pledge] S.-Peterburghъ, Typoghrafyja P.P. Sojkyna, Stremjannaja, d. # 12, 1898. 79 s. S. 5-8, S. 22.
- Babij B.M. (1983) Jurydychnyj slovnyk [Legal vocabulary] / za red. B.M. Babija, F.Gh. Burchaka, V.M. Korecjkogho ta in. K.: Gholovna redakcija Ukrajinsjkoji radjansjkoji encyklopediji, 1983. 605 s.
- Borysov A.B. (2001) Boljšoj ekonomycheskyj slovar [Big economic dictionary]. Moskva: Knyzhnyj myr, 2001. 895 s.
- Ghrazhdanskyj Kodeks SSSR (1964). [Civil Code of the USSR] URL: http://m-lawer.narod.ru/civ/gk_rsfsr.doc (data zvernennja 08.08.2019)
- Zelenina O.O. (2009) Sutnistj investycij ta pozychenykh koshtiv: uzghodzhenja terminologhiji. [The essence of investment and borrowed funds: harmonization of terminology.] Visnyk Zhytomyrskogho derzhavnogho tekhnologhichnogho universytetu. Serija: ekonomichni nauky. 2009. # 2 (48). S. 179-185.
- Kamenskyj Ghavryll. (1856) Novyj opyt o boghatstve narodnom [New experience on the wealth of the people]. Sanktpeterburghъ: Typoghracija Ghlavnagho Shtaba Egho Ymperatorskogho Velychestva po Venno-Uchebnymъ Zavedenijamъ, 1856 s. 534 s.
- Karpinskyj B.A. Gherasymenko O.V (2005) Finansovo-investycijnyj slovnyk: navchalnyj posibnyk [Financial Investment Dictionary: A Tutorial]. Ljviv: Maghnolija Pljus, 2005. 304 s.
- Mizhnarodnyj standart bukhghaltersjkogho obliku 23 Vytraty na pozyky [International Accounting Standard 23. "Borrowings"]. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_042 (data zvernennja 08.08.2019)
- Nacionalnyj bank Ukrajiny. Statystichni dani [National Bank of Ukraine. Statistics] URL [uk/publish/category?cat_id=84961](http://publish/category?cat_id=84961) (data zvernennja 08.08.2019)
- Nevolyn K.A. (1838) Ystoryja rossijskykhъ ghrazhdanskykhъ zakonovъ. Polnoe sobranje sochynenyj [History of Russian civil laws. Full composition of writings]. T. 5, Ch. 3, Kn. 2 «Объ ymushhestvakhъ». Sanktpeterburghъ, 1838. 517 s. S. 123-165.
- Pavlyshyn O.P. (2003) Gharantijni operaciji jak zasib efektyvnoji spivpraci banku i klijenta [Guarantee operations as a means of effective cooperation between the bank and the client]. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivsjoji systemy Ukrajiny: zb. nauk. pracj. Sumy: VVP "Mrija-1" LTD, UABS, 2003. T. 8. S. 331-335.
- Peresada A.A. (2002) Upravlinnja investycijnym procesom [Investment process management]. K.: Libra, 2002. 476 s.
- Polozhennja (standart) bukhghaltersjkogho obliku 11 "Zobov'jazannja" [Accounting Standard 11 "Commitments"]/ Chynnyj vid 2000-01-31. Kyjiv, 2000 (Ministerstvo finansiv Ukrajiny).
- Cyvilnyj kodeks Ukrajiny [The Civil Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrajiny (VVR) 2003. 6 chervnja. # 40-44. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15> (data zvernennja 08.08.2019)